

INDEX CAPITUM LIBRI SECUNDI.

DE ATTRIBUTIS DEI NEGATIVIS.

- CAP. I. — *An Deus sit infinitus simpliciter.*
- CAP. II. — *De immensitate et existentia Dei in rebus.*
- CAP. III. — *De immutabilitate Dei.*
- CAP. IV. — *De Dei aeternitate.*
- CAP. V. — *An Deus sit omnino incomprehensibilis.*
- CAP. VI. — *An Deus sit invisibilis corporeis oculis.*
- CAP. VII. — *An Deus sit invisibilis in se respectu omnis intellectus creati.*
- CAP. VIII. — *Sit-ne Deus invisibilis naturaliter cuius creaturæ.*
- CAP. IX. — *An visio Dei sit supernaturalis omni intellectui creabili.*
- CAP. X. — *Sit-ne visio Dei proxime ab intellectu videntis.*
- CAP. XI. — *An videatur Deus per verbum creatum.*
- CAP. XII. — *An videatur Deus per speciem creatam.*
- CAP. XIII. — *Possit-ne videri Deus de potentia absoluta per speciem creatam ab eodem infusam.*
- CAP. XIV. — *Infundatur-ne lumen gratiæ videntibus.*
- CAP. XV. — *Quæ sit necessitas, quodve munus luminis gloriæ.*
- CAP. XVI. — *Possit-ne de potentia absoluta videri Deus sine lumine gloriæ.*
- CAP. XVII. — *Sit-ne visio Dei connaturalis intellectui lumine gloriæ informato.*
- CAP. XVIII. — *Sit-ne visio Dei cognitio quidditativa et intuitiva Dei.*
- CAP. XIX. — *Sit-ne visio Dei ejusdem speciei in omnibus beatis.*
- CAP. XX. — *Sit-ne visio Dei æqualis perfectionis in videntibus ipsum.*
- CAP. XXI. — *Unde oriatur inæqualitas visionis in beatis.*
- CAP. XXII. — *Videntes Deum an necessario videant omnia attributa, quæ in eo sunt.*
- CAP. XXIII. — *Videntes divinam essentiam an necessario videant tres personas.*
- CAP. XXIV. — *Videntes Deum, an videant liberos actus voluntatis ejus.*
- CAP. XXV. — *Possint-ne videri creaturæ possibles in verbo per illius visionem.*
- CAP. XXVI. — *An necessario videantur creaturæ possibles in verbo.*
- CAP. XXVII. — *An creaturæ existentes seu futuræ videantur vel videri possint.*
- CAP. XXVIII. — *Quas res videant beati in verbo.*
- CAP. XXIX. — *Cur visio non sit comprehensio et quomodo differant.*
- CAP. XXX. — *Videri-ne possit Deus ab homine in vita mortali.*
- CAP. XXXI. — *Sit-ne Deus ineffabilis.*
- CAP. XXXII. — *Quomodo possit Deo nomen imponi.*

LIBER SECUNDUS.

DE ATTRIBUTIS DEI

NEGATIVIS PROUT UNUS EST.

Hactenus quid Deus sit, quæve attributa, tanquam propria illius prædicata, numerari soleant, generatim explicuimus: nunc ad hujus doctrinæ complementum per singula ex dictis attributis discurrere necesse est. Et quia attributa negativa faciliora nobisque notiora sunt, ideo de illis prius dicemus in hoc libro, de affirmativis vero in sequenti. Et quoniam in demonstrandis his attributis disp. 30 Metaphysicæ prolixiores fuimus, ea hic repetere necessarium non existimamus. Deinde illa omnia, quæ ad naturalem philosophiam pertinent, licet occasione horum attributorum a theologis hic tractentur, vel omnino prætermittere decrevimus, vel ad summum tanta brevitate attingere, ut theologicum discursum non impediunt nec interrumpant. Atque hoc modo multa, quæ ab aliis prolixè tractantur, breviter comprehendere poterimus, nihil omittendo ex his quæ ad veram theologiam et majorem Dei cognitionem desiderari possunt. Solum in explicando attributo, quo Deus dicitur invisibilis, prolixiores erimus, quoniam ad explicandam exacte illam negationem, oportet exponere quomodo Deus visibilis sit, quod valde supernaturale est et scitu dignum.

Octo ergo attributa negativa in superiori libro, c. 9, posui, quæ ex Scripturis colliguntur: *Increatus, Incorporeus* seu *Immaterialis, Infinitus, Immensus, Immutabilis, Incomprehensibilis, Invisibilis, Ineffabilis*. Quibus junguntur alia tria, quæ negatione complentur, licet voces non tam aperte illam expriment, ut *Unus, Simplex, Aternus*; hisque addi potest quartum, scilicet *esse ubique*, quia ultra immensitatem non addit nisi extrinsecam denominationem. Ex his vero prædicatis quatuor jam sunt a nobis explicata, nam idem est esse *increatum*, quod esse *ens necessarium* seu per essentiam, ut per se notum est: illud autem in superiori libro satis ostensum ac declara-

tum est. Similiter idem est esse *incorporeum* seu *immaterialem*, quod carere partibus essentialibus materiæ et formæ et partibus quantitativis, quod totum continetur sub perfecta Dei simplicitate, de qua satis diximus. *Unitatem* etiam Dei satis declaravimus, quantum hic locus patitur, nam unitas trium Personarum in essentia ad tractatum de Trinitate pertinet. Sex ergo alia attributa negativa in hoc libro explicanda sunt, et cum immensitate ubi quædam exponemus, quia nihil rei Deo addit, cum immutabilitate vero conjungemus aeternitatem, quia supposita necessitate essendi, nihil addit aeternitas ultra immutabilitatem, ut videbimus.

CAPUT I.

AN DEUS SIT INFINITUS SIMPLICITER HOCQUE ILLI PROPRIUM SIT.

1. *Status questionis.* — Quæstio est de infinitate perfectionis in essendo; nam infinitas molis in Deo locum non habet, cum quantitate non habeat. Est autem difficilius ad declarandum, quid per hanc negationem infinitatis explicetur ac significetur, quam ad demonstrandum convenire Deo, saltem ex principiis fidei. Itaque ut certum supponimus, Deum esse simpliciter infinitum. Id enim aperte docet Scriptura Psal. 144: *Magnitudinis ejus non est finis*; Baruch 3: *Magnus est et non habet finem, excelsus et immensus*. Unde in capite *Firmiter* ita expresse definitur et Dionysius de Divinis nominibus capite 9: *Magnus* (de quo loquitur), *est super omnem magnitudinem, omnem transiliens infinitatem*. Basilius hom. in principium Joan.: *Infinitus Pater, infinitus Filius*. Gregorius orat. 1, in id Genes. 1, *faciamus hominem: Magnum* (inquit) *cogita* (scilicet Deum); *et huic magno plus etiam atque etiam adde, quam cogitasti, atque ita exple cogitationem*

tuam, neque unquam, quæ infinita sunt, capies. Nec magnitudine concluditur, nec finibus cohibetur. Theodorus, serm. 2, de Providentia: *Deus ipse et increatus et infinitus est. Omnia complectitur ipse a nullo circumscriptus.* Damascenus etiam l. 1, c. 4. *Infinite (inquit) est Deus et incomprehensibilis, atque hoc unum ex eo percipi ac comprehendi potest, quod nimirum ipse infinitus atque incomprehensibilis sit.*

2. *Dubium.* — *Prior opinio.* — *Impugnatur.* — Ut vero ratione theologica hanc veritatem confirmemus, oportet exponere quid negetur de Deo, quando infinitus appellatur, quod imperfectionem dicat, nam inde facile constabit, removendam esse a Deo illam imperfectionem ex vi summæ perfectionis, quam ipsum habere ostensum est. Quidam ergo putant per hanc infinitatem nihil aliud negari, nisi Deum habere causam sui esse, itaque idem esse dicunt, Deum esse infinitum et esse a se, vel non esse ab alio. At hoc alienum est a communi modo concipiendi et loquendi de attributis divinis. Nullus enim intelligit has duas negationes esse formaliter unam et eandem, esse infinitum et esse increatum vel improductum; sed divus Thomas et omnes theologi hæc ponunt ut distincta attributa Dei et Theodoretus in verbis proxime citatis illa ut distincta recenset. Præterea divus Thomas quæstione 4 et 7, 1 part. in hoc maxime laborat, ut ex eo quod Deus est suum esse, colligat Deum esse infinite perfectum, quod in dicto loco Metaphysicæ late etiam ostendimus. Non sunt ergo illa duo attributa formaliter unum et idem, sed oportet saltem ratione distingui, ut probatio sit alicujus momenti. Et sane longe evidentius est, Deum esse ens necessarium et sine causa, quam esse infinitum; nam apertius et immediatius id colligitur ex effectibus Dei et ex ordine causarum, in quibus non potest in infinitum procedi, quam ex negatione essendi ab alio colligatur negatio, quam dicit infinitas essendi: non sunt ergo formaliter eadem negatio, esto una colligatur ex alia. Denique esse a se immediate solum negat dependentiam a causa extrinseca, esse autem infinitum formaliter hoc non negat: nam si mente concipiatur angelus finitæ naturæ et ex se existens sine creatione, formaliter non apprehenduntur duo contradictoria, licet virtualiter ibi includi per discursum ostendi possit. Neque e converso est aperta et formalis contradictio, si apprehendatur ens infinitum a Deo factum, unde quæri solet an id fieri possit, ut statim dicam: non est ergo negatio,

quam dicit infinitas, formaliter eadem cum negatione essendi ab alio.

3. *Opinio.* — *Rejicitur.* — Alii ergo dicunt per infinitatem negari finitum numerum perfectionum, quia in Deo finitæ non sunt, sed infinitæ. At hoc etiam non recte dicitur: quia hoc modo nec finitæ, nec infinitæ perfectiones in Deo sunt, sed una summa perfectio. Item perfectiones, quæ in Deo sunt formaliter, etiamsi ratione a nobis distinguantur, fortasse non possunt multiplicari in infinitum. Unde per illam negationem infinitatis non negatur terminus in his objectivis conceptibus, quos nos de Divinitate formamus: nam hoc nihil refert ad perfectionem Dei. Perfectiones autem inferiores creaturarum in Deo non sunt formaliter. Et licet verum sit posse a creaturis perfectionem Dei infinitis modis participari, tamen revera omnes illæ perfectiones in infinitum participabiles sunt in Deo una simplicissima et eminentissima perfectio, in qua nullus numerus negatur ex eo quod infinita sit. Posset tamen hic aliquo modo non improbabiliter declarari illa infinitas, si dicamus talem ac tantam esse perfectionem Dei, ut non possit nec debeat concipi tanquam habens terminum in participabilitate sua, sed magis ac magis posse in infinitum participari vel communicari. Per illam tamen negationem etiam hoc modo explicatam non negatur in Deo terminus in numero perfectionum quæ sunt in ipso; sed negatur terminus, quem intelligitur habere res vel perfectio, quæ usque ad certum gradum participari potest et non amplius.

4. *Tertia opinio.* — *Hoc placitum non admittitur.* — Alii dicunt per negationem, quam de formali dicit infinitas, negari omnem terminum, quo solent res limitari in perfectione sua. Nam materia suo modo limitatur per formam et forma per materiam et essentia creata per suum esse, seu per habitudinem ad aliud et ipsum esse per essentiam tanquam per potentiam, quam actualat. Item omnis essentia specifica limitatur et finitur per suam differentiam specificam, quæ contrahit genus. In Deo autem nihil horum reperitur propter suam simplicitatem et actualitatem summam, ut supra ostensum est. Sed hæc omnia licet deseriant ad suadendam infinitatem Dei: tamen non declarant formalitatem ejus, ut sic dicam, id est quid per illam negationem formaliter negetur. Nam per illam non negatur compositio ex materia et forma, nec ex esse et essentia, nec ex genere ac differentia; hæc enim pertinent ad negationem, quam dicit simpli-

citatis. Præterquam quod in illis modis explicandi multa principia sumuntur incerta, ut quod esse creaturæ limitetur per essentiam: vel e converso, quod compositio generis et differentie directe repugnet infinitati et similia, quæ probabilia sunt, non tamen tam certa etiam in ratione naturali, quam est certum esse infinitum.

5. *Vera explicatio.* — Consideremus ergo, quid sit in essentia aliqua creata esse finitum ac limitatum et negationem illius limitationis intelligemus significari per infinitatem essentia Deo attributam. In creaturis ergo dicitur aliqua essentia esse finita in gradu entis, quia talis est, ut non repugnet illi habere illam excellentiorem in gradu entis: nos enim non possumus limitationem illam, prout in se est, concipere: et ideo per comparisonem illam explicuimus. Unde solemus etiam dicere, aliquam speciem creatam habere quamdam infinitatem secundum quid, quatenus sub se potest infinitas species minus perfectas continere; quo modo dicitur homo excedere quodammodo infinite bruta animalia; est tamen simpliciter finitum, quia potest ab alia perfectiore specie excedi et sic in angelis intelligimus finitatem, quatenus unusquisque potest habere superiorem. Deus ergo dicitur infinitus simpliciter proprie et quasi a priori, quia tantæ perfectionis est, ut non possit in ea habere superiorem nec æqualem, qui sit distinctæ naturæ. Unde quod multi sancti explicant quid sit Deus, per hoc quod est tale ens, quo majus excogitari non potest, hanc ipsam negationem per infinitatem significari intelligo. Unde in ea etiam continetur illa infinitas, quæ intelligitur in continentia omnis perfectionis possibilis vel cogitabilis, continentia, inquam, formali et vel eminentiali, cum summa perfectione possibili, in quacumque perfectione et modo habendi illam. Ac denique in hac negatione etiam includitur, continere sub se sine ullo termino omnia, quæ quocumque modo perfecta cogitari possunt, etiamsi in infinitum in eis procedatur in gradu majoris et majoris perfectionis sine termino. Hoc ergo modo convenienter videtur explicari perfectio, quam per hanc negationem Scriptura intendit Deo tribuere, et imperfectio, quam ab eo vult excludere.

6. *Esse Deum infinitum demonstratur.* — Atque ita facile est, demonstrare Deum esse infinitum ex dictis de divina perfectione. Nam quoad positivum per illam negationem indicatum, illud nihil aliud est, quam ipsa consummata perfectio Dei, qua major excogitari non

potest, nec illi potest aliquid deesse, quod ad summam entis perfectionem possit pertinere: qua ergo ratione constat Deum esse summum bonum, eadem constat esse infinitum. Quoad ipsam vero formalem negationem probandum est Deum esse infinitum, vel ex alia negatione essendi ab alio, vel ex virtute producendi omne producibile, quas duas rationes in citato loco Metaphysicæ late prosecuti sumus. Unde addi potest hanc negationem infinitatis posse addi, vel ipsi esse seu essentia divina, ut sic, quatenus adæquato conceptu, licet confuso, intelligitur comprehendere totam perfectionem essentialem Dei, vel etiam addi posse peculiariibus attributis, quomodo dicimus sapientiam Dei esse infinitam et scientiam et præsentiam et similia. Priori ergo modo ponitur hoc loco attributum speciale infinitatis, aliis vero accommodatur cum proportione, ut in singulis videbimus: unumquodque enim dicitur in tali genere infinitum, quatenus in illo habet totam perfectionem possibilem, nec potest cogitari talis perfectio in altiori gradu. Unde secundum nostrum modum concipiendi potest a priori demonstrari infinitas uniuscujusque attributi ex infinitate essentia, a posteriori vero infinitas essentia ex finitate omnipotentia, verbi gratia, ut fieri solet, quia facilius cognoscitur. Re tamen vera infinitas simpliciter essentia divina infinitatem omnium complectitur attributorum, eodem modo quo supra diximus, omnia esse de essentia ejus.

7. *Infinitas Dei implicat communicari creaturæ.* — *Ratio.* — Ulterius potest facile ex dictis intelligi, esse hanc infinitatem ita propriam Dei, ut omnino implicet contradictionem alteri naturæ illam vel communicare, seu alteri qui non sit idem Deus. Quod addimus propter ineffabile Trinitatis mysterium, in quo tota infinitas divinitatis communicatur singulis personis sed non communicatur alteri naturæ, sed eadem numero natura est in omnibus: et ita omnes personæ sunt idem Deus idemque ens infinitum simpliciter, et ideo illa communicatio non obstat quominus hæc infinitas sit propria Dei, quia nunquam illa infinitas invenitur extra divinam naturam, quæ una, singularis et indivisa est. Quod ergo repugnare dicimus, est illam infinitatem communicari alteri naturæ seu substantia infinitæ. Ratio est quia eo ipso, quod sit altera natura, debet esse facta ab ipsa divinitate: ergo necesse est ut sit inferior illa, ergo non potest esse talis, quin alia major esse possit; ergo habet terminum et limitationem perfectionis; non est

ergo infinita eo modo quo divina natura infinita est. Primum antecedens supponitur ex dictis in lib. 1, quia ens a se per essentiam tantum potest esse unum. Prima vero consequentia evidens est, quia si natura est facta, est dependens et ex nihilo: non est ergo summe perfecta, ergo inferior. Aliae vero consequentiae ex declaratione data de infinitate per se evidentes sunt. Et hoc sensu docent theologi communiter, Deum non posse facere infinitum per essentiam simpliciter, patet ex D. Thoma 1 p., q. 7, ar. 2 et ex aliis theologis in 1, dist. 42 et 43. Ubi solent etiam disputare, an possit Deus facere infinitum in magnitudine et multitudine. Sed haec quaestio ad Dei infinitatem explicandam non pertinet. Nam si Deus non potest facere tale infinitum, non est ex defectu potentiae, unde non minuitur inde perfectio ejus et potius ostenditur excellentia et singularitas infinitatis ejus. Si vero potest illud facere, non est illa infinitas comparabilis cum infinitate Dei, et ita non tollit singularitatem seu proprietatem ejus. Et ideo ad praesens attributum explicandum illa quaestio necessaria non est, et alioqui est philosophica et a nobis est in libris Physicorum diligenter disputata et est admodum utilis et ideo eam hoc loco praetermittere decrevi.

8. *Objectio.—Enodatur.*—Contra veritatem demonstratam solet objici, quia si Deus esset infinitum ens, non admitteret secum alia entia, sicut si esset infinitum corpus quantum, non admitteret secum alia corpora, quia ipsum occuparet omnia loca. Maxime vero, quia si Deus esset infinitus in perfectione, deberet excludere omnem imperfectionem et consequenter omne malum. Sed haec facilia sunt, quia infinitas Dei non tollit singularitatem et unitatem essentiae Dei, neque enim est infinitas multitudinis sed intensiva entis; et ideo non tollit quin possint esse alia entia, a quibus distinguatur Deus, hoc ipso quod ipse Deus est infinitus, alia vero finita: ille est a se, alia ab ipso. Nec est simile de corpore quanto, nam illi naturale est excludere aliud quantum ab eodem loco; unum autem ens maxime per se subsistens non excludit alia entia a rerum universitate seu ab existendo, ut sic dicam. Quia entia non habent formalem repugnantiam in existendo simul in rerum natura, sicut habent duo quanta ad simul existendum in eodem spatio vel duae qualitates contrariae ad simul existendum eodem subjecto. Unde ulterius dicitur, si illa repugnantia quantitatum impediatur, non re-

pugnare ex eo capite quod cum corpore uno infinitae magnitudinis sint alia corpora quanta, quia possent esse penetrative cum illo in eodem spatio. Ad aliam vero partem dicitur, recte concludere ab illo ente, quod infinitum est, necessario excludi omnem imperfectionem et omne malum; nihil enim horum potest esse in Deo ex vi suae infinitae perfectionis. Quia sicut illa perfectio intelligitur quasi formaliter afficere ipsum Deum, ita intelligitur ab illo formaliter excludere omnem imperfectionem. At non sequitur, illud ens infinitum excludere ab omni alio ente omnem imperfectionem vel malitiam, quia nec excludere potest formaliter, nam illa infinita perfectio non perficit formaliter alia entia; nec necesse est ut excludat effective, quia vel alia entia non sunt capacia, ut est evidens de imperfectionibus negativis et naturalibus, ut sunt esse composita, esse limitata, esse mutabilia vel annihilabilia vel corruptibilia respective et hujusmodi. Vel si capacia sint, Deus non est agens naturale ut necessario omne malum excludat, sed pro ratione sapientiae suae illud libere permittere potest, de quo alias.

CAPUT II.

DE IMMENSITATE DEI EJUSQUE EXISTENTIA IN OMNIBUS REBUS SEU LOCIS.

1. *Deum esse immensum, fide tenendum est.*—*Aliqui confundunt hoc attributum cum praecedenti. Contrarium verius est.*—Deum esse immensum sub his expressis ac formalibus verbis catholica fides docet, in cap. *Firmiter*, de summa Trinitate et fide catholica et in symbolo Athanasii: *Immensus pater, etc.* Quia in Scriptura sacra eodem modo continetur, Baruch 3: *Immensus est et non habet finem.* Psalm. 138: *Si ascendero in caelum, tu illic es, si descendero in infernum, ades.* Et tamen additur 2 Paralip. 16: *Caelum et Caeli Caelorum non te capiunt.* Eandem veritatem docent sancti Patres; nam licet non omnes utantur illa voce immensitatis, rem ipsam declarant per hoc quod Deus totus ubique est et ita est in universis rebus, ut ab eis nec circumscribatur nec contineatur, ut patet ex Damasceno libro primo, capite octavo, ubi etiam vocat Deum *immensa vi praeditum*; et Basilius homilia in principium Evangelii Joannis; et Eucherius libro de spiritualibus formis, capite primo: *Deus (inquit) ubique totus et immensus*, et alii statim

referendi. Sunt autem aliqui theologi, qui hoc attributum confundant cum praecedenti, quod significat Bonaventura, 1, distinctione 43, articulo primo, quaestione secunda et Albertus, ibi, articulo secundo. Sed revera sunt attributa ratione distincta, nam licet ex infinitate recte inferatur immensitas, tamen immensitas non dicit eandem negationem quam infinitas. Nam infinitas negat terminum in perfectione essentiali, ut supra explicavimus; immensitas vero negat terminum in substantiali praesentialitate, ut sic dicam, seu negat terminum loci, ut more nostro loquamur. Deinde per negationem infinitatis declaratur universe excellentia perfectionis essentialis Dei; per immensitatem vero declaratur talis modus existendi divinae essentiae et naturae, ut quantum est ex se et eodem modo permanens, possit esse intime praesens omnibus rebus et corporibus, non solum praesentibus sed etiam possibilibus, etiamsi in infinitum in multitudine et magnitudine augeantur. Quod sensu recte potest intelligi illud Psalmi 144: *Et magnitudinis ejus non est finis.* Nam licet de quantitate perfectionis recte intelligatur, etiam de hac magnitudine immensitatis verissime dicitur et sub illa haec continetur.

2. *Immensitatem dicere perfectionem per se notum est.*—Unde immensitas sic declarata, quantum ad positivum fundamentum illius negationis, magnam perfectionem dicit, ut per se notum videtur et inductione declarari potest. Nam in rebus corporeis et quantis posse esse alicubi praesentes, perfectio aliqua est essetque major, si possent simul adesse multis locis, sed non sunt capaces tantae perfectionis. In rebus autem spiritualibus major perfectio est, posse adesse alicubi sine commensuratione quantitativa, id est, exhibendo partem sui parti loci et totam substantiam toti loco, sed totam substantiam exhibendo praesentem toti spatio et cuilibet parti ejus. Et quo substantia spiritualis perfectior est, eo majorem quamdam sphaeram habere potest in hac praesentialitate et hoc plane ad perfectionem spectat. Ergo habere ex se infinitam quamdam praesentialitatem, maxima perfectio est; ergo haec debita est divinae substantiae infinite et summe spirituali, quia talis perfectio de se nullam includit imperfectionem. Unde ulterius, quia omnis perfectio in Deo esse debet per modum actus absque potentialitate, ideo non solum habet in substantia sua aptitudinem ad hanc praesentiam, sed ex parte sua actu illam habet semper ac necessario, quia

hoc etiam pertinet ad immutabilitatem suam. Dico autem semper *ex parte sua*, quia praesentia videtur dicere relationem ad aliam rem, cui altera dicitur esse praesens et talem praesentiam Deus non habet necessario ad rem aliam extra se, quia nulla alia res necessario est. Ex parte ergo termini non est necessaria Deo semper talis praesentia, tamen ex parte fundamenti (ut ita rem explicemus) semper, ac necessario est ex parte Dei tale fundamentum, quia hoc pertinet ad excellentiam ejus. Atque in hunc modum explicata immensitate, facile est, illam demonstrare vel a priori ex infinitate Dei et ex summa ejus perfectione, quia haec est perfectio absoluta et sine imperfectione, vel etiam a posteriori ex effectibus Dei, non tantum quos de facto operatus est, sed quos in infinitum operari potest sine ulla sui mutatione. Quae omnia latus prosecuti sumus disputatione trigesima Metaphysicae, sectione septima, et ideo satis est illa summam hic proponere.

3. *Ex hoc attributo oritur ubiquitas Dei.*—Ex hoc vero attributo sic explicato colligitur primo ubiquitas Dei, seu Deum esse ubique et in omnibus rebus. Quod etiam de fide certum est, ut notavit Chrysostomus Concil. 5, in ad Colossenses secundo: *Deus in Caelo sursum et in terra deorsum*, per quae duo extrema comprehenduntur omnia media, sicut Jeremiae vigesimo tertio: *Caelum et terram ego impleo.* Et Esaiæ sexagesimo sexto: *Caelum sedes mea est et terra scabellum pedum meorum.* Loquitur enim Scriptura hominibus more humano et ita, ut describat Deum replentem omnia, utitur metaphora illa humanae positionis, ac si haberet pedes in terra et caput in caelo et corpore suo caetera repletet. Hanc etiam veritatem docere voluit Christus Joannis quarto, quando Samaritanae interroganti de loco orationis, respondit: *Deum spiritum esse, et in spiritu et veritate debere adorari.* Quae adoratio in spiritu inter alia hoc continet, quod non est ad certum locum definita, sed ubique fieri potest, quia ubique Deus est. Atque ita intellexerunt haec loca et veritatem hanc sancti Patres, quorum aliquos in citato loco Metaphysicae retuli. Et praeterea Dionysius, capite quinto de divinis nominibus de Deo inquit: *Quae sunt omnia et ante habet, et subsistere facit omnibus, et ubique praesens.* Athanasius libro, quod perfectum hominem assumpserit Deus, ad Liberium: *Deus (inquit) spiritus est loco incomprehensibilis, neque usquam est regio ubi non existat.* Unde ratio, contra Idol. post